

МОРІН
ШІКЕ

БЕЗ ЯРЛИКІВ

ЖІНОЧИЙ ПОГЛЯД
НА ЛІДЕРСТВО ТА УСПІХ

[Купить книгу на сайте kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

«МОНОЛІТ»
ДНІПРО – 2020

УДК 82-312.6
ББК 84-442.3
Ш57

Це видання опубліковано з дозволу літературної агенції
Levine Greenberg Rostan та літературної агенції Synopsis
Українською мовою публікується вперше

Ш57 Без ярликів. Жіночий погляд на лідерство та успіх / Морін Шике;
пер. з англ. І. Листопад. — Дніпро: Моноліт, 2020. — 248 с.

ISBN 978-617-577-218-8

Книжка Морін Шике — неймовірна історія успіху, правдиво і невимушено розказана її головною героїнею.

Яскраві життєві ситуації, щирі переживання й глибоке осмислення власного досвіду, яким щедро ділиться авторка — безумовний лідер, жінка, що зробила карколомну кар'єру, зумівши при цьому виростити двох дочок і побудувати міцні, сповнені любові та довіри стосунки, роблять цю книжку однаковою мірою захопливою і повчальною.

Роздуми та прозріння Морін Шике, її творчий, справді революційний підхід до всіх аспектів життя, починаючи від ламання традиційних уявлень про роль жінки у суспільстві й закінчуючи відмовою від стереотипів у керівництві компаніями та веденні бізнесу, будуть цікаві не тільки жінкам, що прагнуть реалізувати свій лідерський потенціал. Її історія та сміливі ідеї, здатні змінювати світ, надихнуть усіх, хто готовий відмовитись від ярликів задля того, щоб досягти успіху на власних умовах.

© Maureen Chiquet, 2017

This edition published by arrangement with Levine Greenberg Rostan Literary Agency and Synopsis Literary Agency

© Переклад українською мовою, видання українською мовою, оформлення ТОВ «Видавництво “Моноліт”», 2020

Усі права застережено, зокрема право часткового або повного відтворення в будь-якій формі.

Правову підтримку видавництва
забезпечує компанія Web-protect.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	7
<i>Розділ перший. Глибоко вдихнути</i>	17
<i>Розділ другий. Свіжий погляд</i>	37
<i>Розділ третій. Довіритися шансу</i>	53
<i>Розділ четвертий. Польова підготовка</i>	69
<i>Розділ п'ятий. Знайти свій ритм</i>	87
<i>Розділ шостий. Тонка межа</i>	103
<i>Розділ сьомий. Залишити слід</i>	123
<i>Розділ восьмий. Узяти під контроль</i>	145
<i>Розділ дев'ятий. Отримати все й одразу</i>	167
<i>Розділ десятий. Поклик душі</i>	187
<i>Розділ одинадцятий. Осягнути парадокс</i>	209
<i>Розділ дванадцятий. Розрізати корсет</i>	231
<i>Подяки</i>	241
<i>Про авторку</i>	245

ISBN 978-617-577-218-8

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

ВСТУП

7

*Просто тримайся лінії серця на долоні.
«Heartlines», Florence and the Machine**

Невдовзі після того як я залишила посаду генеральної директорки Chanel, мені довелося пережити справжню панічну атаку. Я вирішила звільнити свою шафу й перенести до підвалу солідне зібрання жакетів, сумок і взуття Chanel. Своєрідне психологічне й метафоричне «прибирання», покликане звільнити простір для нової особистості. Крім того, майже тринадцять років я носила лише уніформу: жакети Chanel різноманітних фасонів, кольорів та фактур і обтислі джинси J Brand. Зрозумійте мене правильно, я не скаржуся. Мрія кожної жінки — просунути руки в рукави м'якого твідового жакета з чудовою шовковою підкладкою, і я дуже вдячна долі за те, що мені поталанило мати у своїй шафі й одягати стільки вишуканих речей. Проте силуети, які я колись із гордістю розглядала у дзеркалі, тепер породжували відчуття, ніби вони належать комусь іншому — іншому періоду мого життя. Авжеж, я завжди додавала власні нотки до класичного образу Chanel, поєднуючи найвитонченіший

* Heartlines (англ. «Лінії серця») — пісня британського гурту Florence and the Machine, заснованого в Лондоні у 2007 році. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

жакет від кутюр із подертими джинсами й мотоциклетними бутсами. Та нині я прагнула відродити власний автентичний стиль, як усередині, так і ззовні.

Моє потрясіння неважко зрозуміти: коли я все спакувала, шафа майже спорожніла. Джинси, гофровані майки від American Apparel і купа сорочок із принтом від Hartford навряд чи придалися б для співбесіди, не кажучи вже про вечерю в місті з друзями. Саме тоді я звернулася по допомогу до Джеффри, старого друга й власника однойменного бутика на Мангеттені, — мені потрібен був новий образ.

Без звичної впевненості я увійшла до крамниці під крижаними поглядами бездоганно вбраних манекенів. Їхні порцелянові силуети немов насміхалися з мого геть розтріпаного вигляду. За звичкою, а також аби підтвердити свою обізнаність у стилях, у відділі чоловічого одягу я потягнулася помацати й оцінити модні вироби на перших вішаках. «Узагалі-то я знаюся на моді», — ніби заявляла я. А вони мовчки витріщалися.

Я пройшла відділом взуття, навмання ухопивши кілька моделей і без надії сподіваючись, що хтось прийде мені на допомогу. Коли ми з колегами вирушали в шопінг-тур, я зазвичай воліла залишитися на самоті, щоб оглянути крамницю як клієнт. Та не цього разу. Проте ніхто, здавалося, не помічав мене. Тож я й далі блукала бутиком, аж поки полегшено видихнула, увійшовши до компактнішої та зрозумілішої секції жіночого одягу. Ховаючись за вішаками, я перебирала останні модні новинки, прикидаючи, що мені пасуватиме. Підіймаючи по черзі перед собою милі одешинки, я намагалася уявити, як убираюся у щось геть інше, не подібне до моєї повсякденної уніформи. Несвідомо мене й далі вабило до пошитих по фігурі твідових жакетів, тож мені довелося буквально змушувати себе перебирати блузи, блейзери і навіть широкі штани. Коли я усвідомила, що моя затія з модним вбранням близька до провалу, Терренс, один із персональних консультантів крамниці, торкнувся моєї руки, привітно відрекомендувався й запропонував стати моїм провідником.

Він вів, а я ніби вальсувала за ним від одного дизайнера до іншого.

«Ці штани гарнесенькі, але я не ношу силуети з широкими штанинами. Я надто малого зросту і видаватимусь у них опасистою. Крім того, лінія талії зависока. Мені взагалі не до вподоби Celine. Занадто мішкуватий одяг». Я прийшла туди з усіма своїми упередженнями. Моєю першою реакцією майже на всі пропозиції були щонайменше сумніви, а то й рішуча відмова. Проте зараз я розумію, що відмовлялася тоді не від самого одягу, а радше від того, щоб уявити себе новою особистістю — і відпустити себе колишню, яка так добре мені служила. Терренс переконував мене спробувати нові образи: «Просто приміряйте — і ви побачите. На фігурі це має геть інакший вигляд».

Справжнє дійство розпочалося у примірочній. З купою вбрання в руках Терренс кивком голови покликав іще двох консультантів, що мали допомогти мені розв'язати дилему з модою. Одна по одній речі наповнювали примірочну — зокрема бренди, про які я ніколи думки не допускала, або й ті, про які навіть не чула, — доки всі стіни не були вщерть завішані мерехтливими, блискучими зразками різних фактур і кольорів. Коли я приміряла різноманітне вбрання, жінка, що дивилася на мене із дзеркала, широко всміхалася. Мені паморочилось у голові від п'яного відчуття свободи й творення себе заново. І річ не в тім, що я не любила себе колишню. Зрештою, я була генеральним директором на вершині розкошів, працювала з дуже талановитими командами, подовгу жила в обожнюваному мною Парижі й зустрічалася з чудовими митцями — і це додавало роботі моєї мрії привабливості. Однак нині настав час здерти той ярлик і по-новому поглянути на себе.

Тож варто визнати, що річ узагалі не в одязі. Після того як я залишила Chanel, мені довелося кардинально змінитися. Зненацька я стала «очільницею» лише власного життя і нічого більше. Як це — прокидатися без того, щоб установлювати конференц-зв'язок із Китаєм або відповідати на сотні мейлів? Чим заповнити лакуни в раніше перевантаженому розкладі? Позаяк обидві мої доньки вирости й живуть окремо, мені на-

віть не треба відводити їх до лікаря або щодня давати їм мудрі поради. Хто я тепер і ким хочу бути?

Так легко сплутати власну особистість зі своїм статусом, посадою або роллю! І, мабуть, певний час вони таки визначають нас, разом із безліччю інших додатків, як-от «наставник», «генеральний директор», «дружина» або «мати». Ми постійно приміряємо й охоче носимо різноманітні ярлики, а коли зауважуємо, що колись зручні костюми вже начебто не так добре «сидять» або не уособлюють того, чим ми є насправді, це нас лякає. Проте ці конструкції, як я з'ясувала, значно гнучкіші, ніж здається, і не має значення, чи вони були нам нав'язані, чи ми начепили їх добровільно. Річ не лише в тому, щоб відмовитися від очікувань, які на нас покладають інші. Доволі часто доводиться відкидати вузькі жорсткі стандарти, які ми встановлюємо самі. Щоб гармонійно співіснувати з мінливим, остаточно не визначеним Я, прихованим за тими ролями, які ми граємо на людях, потрібні мужність, час і готовність усе далі розширювати межі своєї зони комфорту. Допитливість, готовність сприймати все із широко відкритими очима, вухами й серцем, занурюватися в щось нове, знайомитись із тим, на що відгукується душа, і постійно запитувати себе: що мене хвилює, що я люблю і чому роблю те, що роблю, — все це допомогло мені позбутися багатьох ярликів.

Імовірно, у вашій кар'єрі або в житті також часом виникають моменти, коли ви вже не бачите в собі ту людину, якою прагнете бути, або ваша звична роль більше не уособлює вашу сутність. І вам, як і мені, доводиться робити вибір: прийняти звичну форму чи змінити її, просто розпочавши з оновлення свого гардероба.

* * *

Я ненавиділа ярлики й межі. Завжди. Ненавиджу і донині. Можливо, річ у тім, що я зростала в єврейській родині досить однорідного Середнього Заходу. Можливо, в тому, що я була первістком доволі ліберальних батьків, а моє дитинство припало на надзвичайно бурхливий період розвитку культури.

Або й узагалі в тому, що я ніколи не вміла обмежувати ні себе, ані інших однією категорією. Як би там не було, щоразу, коли мені нав'язували якийсь ярлик, я зрештою відчувала потребу його відкинути або хоча б обірвати його краї. До того ж мене не надто приваблювали жорсткі соціальні структури.

Ніколи я не грішила суворим дотриманням указівок, навіть коли зачувала правила. Тож, мабуть, немає нічого дивного в тому, що мій шлях до «топ-менеджменту» (і переплетених літер С у відомому логотипі Chanel) розпочався — принаймні у моїй свідомості — не з пристрасті до моди або навчання у бізнес-школі, а з козиного сиру. Еге ж, саме так, із козиного сиру.

Коли мені було шістнадцять, я провела місяць у Провансі й до нестями закохалася у Францію. Краса панувала всюди. Французи наділені інтуїтивним чуттям прекрасного, яке зачепало щось у глибині моєї душі. Мене зачарували м'яке світло, що дбайливо огортало вапнякові будівлі, лавандові поля, вази з польовими квітами, які прикрашали навіть найневибагливіші столи для пікніків, і насамперед, уже при першому знайомстві, козиний сир. Пекучий, різкий, смачний до сліз (споживати його варто без поспіху, насолоджуючись усіма відтінками смаку й аромату) козиний сир — ні на дрібку не схожий на свого прісного американського кузена — змусив мої відчуття загостритися.

Рішуче розширити межі, засвоєні в дитинстві на дещо консервативному Середньому Заході у 1970-х, спонукала мене не просто краса, якою французи, здавалося, жили й дихали, а своєрідна свобода. Кінорежисери Французької нової хвилі задумували для жінок ролі, не обмежені вузькими амплуа, що їх пропонували на той час американські голлівудські старлетки. Мене, студентку Ельського університету, зачаровували молоді героїні цих фільмів: їм у той чи інший спосіб удавалося звільнитися від тиску чужих очікувань, який я відчувала в Сент-Луїсі. Я жадала бути француженкою й зануритись у красу, сприймати її всім своїм еством. Тоді я навіть не уявляла, куди може мене завести ця жага, та в поєднанні з непохитною наполегливістю вона, поза сумнівом, визначила курс мого життя.

Крім актуальної потреби дійти ладу з тими ярликами, які вам нав'язують або які ви самі на певний час обираєте, розповідати вам про це мене спонукає повторюваний, наче мантра, заклик «прислухатися до свого серця», що лунає нині звідусіль. Хоч, як на мене, усе значно складніше. Слідування голосу серця — доволі безладний процес, що його важко описати простими словами або хоч якось структурувати. Часто ви потрапляєте на цей шлях, прислухавшись до невиразного шепоту інтуїції та передчуттів, коли вони повстають проти загальноприйнятих стандартів, зокрема щодо навчання в коледжі та майбутньої посади. Ніколи не сказала б, що мое покликання — «козиний сир» або що я точно знаю, як перетворити чуттєві захоплення на улюблену роботу. Я ніколи не здогадувалася, що опівнічні розмови за скотчем із содовою про «погляд» камери у фільмах Французької нової хвилі* підготують мене до ролі маркетолога й продавця, навчивши викликати бажання та створювати дизайн. Я *насправді* знала лише те, що *відчувала* — незбагнений потяг до краси. Пошуки прекрасного привели мене із самого серця Америки на об'їзні шляхи північної Франції як молодого стажера з L'Oréal, потім на Золоте узбережжя Америки, до бурхливих юнацьких років у The Gap, і зрештою назад до Парижа, де переді мною відкрилися позолочені двері дому Chanel. У професії я досягла вершин, про які навіть не мріяла, і саме завдяки тому, що довіряла серцю й власним інстинктам. Перехід від одного досвіду до іншого, що до певної міри позбавляє спокою, і є моєю зоною комфорту. Трішки переляку, трішки ніяковості, трішки нервового напруження... І надихає мене на це не прагнення гострих відчуттів (такого ніколи не було), а глибока допитливість.

Яка іронія — майже через три десятиліття потому опинитися в ситуації, коли тобі ставлять запитання щодо кар'єри жін-

* Французька нова хвиля — термін, яким називають напрям у кінематографії Франції 1950—1960-х років. Особливість цього напрямку — у відході від панівного тоді стилю зйомки та передбачуваності розвитку подій на екрані.

ки нового покоління! «Як ви досягли вершини? Як домогтися успіху в корпоративному середовищі, де домінують здебільшого чоловіки? Як знайти наставника? Як отримати підвищення? Як забезпечити баланс між професійним і особистим життям?..» Вони хочуть почути відповіді на всі запитання — про кар'єру, сім'ю, щастя, життя. І мені хотілося б поділитися з ними, але я, звісно ж, не можу. Тих відповідей у мене немає (насправді їх ні в кого немає). Я знаю лише, як сприймати і відчувати, ставити запитання й цікавитися чимось так, щоб це допомогло відкрити шлях до самопізнання та вийти за рамки наявних обмежень і умовностей, або й узагалі звільнитися від тих ярликів, що їх нам нав'язують інші. Якою ви станете? Вирішувати лише вам. Я не можу ані повідомити вам «п'ять простих кроків», ані навіть розповісти, де проходити стажування. Попри свою успішну кар'єру в царині моди, я не можу пояснити, як одягатися відповідно до ситуації, та підказати, який саме шлях обрати. Але ділячись із вами своїм досвідом і уроками, до яких мене привели лінії мого серця, я сподіваюся, що ви зможете відкрити власний шлях і піти ним.

Я написала цю книжку, аби розпочати нову розмову і бодай трохи розширити щілину, крізь яку ми дивимось на світ. Аби ми переосмислили свої уявлення про те, що означає бути жінкою, наставницею, дружиною і матір'ю. Мене стомлюють зауваження про «скляні стелі»* або про те, що заради руху вперед слід «поводитись як чоловік» (але, боже збав, не командувати занадто). На посаді генеральної директорки я усвідомила, що навіть самі наші уявлення про те, що таке успішний лідер, уже втиснуті у вузькі рамки. Тож я прагну звільнити концепцію лідерства від гамівної сорочки гендеру. Ви можете бути люто жіночними, рішуче маскулініними чи будь-якими ще, залежно від того, що є автентичним саме для вас. Але що як ми визнаємо свої сильні сторони й навчимося їх використовувати,

* «Скляна стеля» — пов'язаний із гендерними дослідженнями термін, який запровадили феміністки на початку 1980-х років. Його вживають на позначення невидимого, формально не затвердженого обмеження для жінок у просуванні кар'єрними сходами.

замість того щоб перекроювати себе відповідно до певного образу? Або взагалі підходитимемо до лідерів з іншим мірилом і цінуватимемо в них ширший спектр рис та вмій? Я хочу допомогти вам побачити красу в недосконалості, пролити світло й любов на свою тінь, визнати, що людяність оповіді може переважити будь-який алгоритм, що його ви спроможні винайти або засвоїти.

Мета моєї подорожі — осягнути парадокс у всіх сферах життя. Чому ми повинні відокремлювати мистецтво від бізнесу, почуття від логіки, інтуїцію від розсудливості? Чому не можна вивчати літературу й стати генеральним директором? Хто сказав, що мовчазний інтроверт не здатний бути сильним ефективним лідером? Хто вирішив, що не можна бути цілеспрямованою і гнучкою, схильною до самоаналізу і водночас сприйнятливою до світу навколо, дружиною, матір'ю і топ-менеджеркою? І в якому збірнику правил написано, що коли ви міцно спираєтесь на власну вразливість, вона не зробить вас сильнішою?

Я написала цю книжку для тих, хто стомився від спроб втиснутися в нав'язані категорії, хто прагне єдності й цілісності в усьому, що робить, і воліє відкинути обмеження, що визначають, хто ми є або ким станемо. Розповім вам кілька історій про переломні моменти в моєму житті, коли я з розгону пірнала в новий досвід і мені доводилося відпускати все раніше відоме, щоб знайти в собі нову особистість. Хочу поділитися з вами тим, як мені вдавалося (а часом ні) долати ці етапи, і чого я навчилася (і далі навчаюся) на цьому шляху. Я не пропоную перелік готових правил або приписів, жодних «практичних порад» або покрокових інструкцій — це лише яскрава мозаїка моментів, трішки вражень та ідей, завдяки яким, сподіваюся, ви зможете створити власну історію.

У кожного з нас свій унікальний шлях. Поділившись зі світом своєю доволі заплутаною дорожньою картою, сподіваюся допомогти вам знайти власну й дотримуватися її. Настав час відкинути ярлики.

БЕЗ ЯРЛИКІВ

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

ГЛИБОКО ВДИХНУТИ

17

Тепла пара, що пахне паленою гумою, просочується з-під землі. Повільний різкий звук прибуття або відправлення поїзда. Глухий гудок сповіщає, що посадку завершено й двері зачиняються. Парижани здебільшого обходять ґратки метро або просто переступають їх, не зважаючи на запахи, тепло, звуки руху. Я люблю все пов'язане з метро, а особливо його запах. Для мене це і є Париж — місто контрастів і суперечностей. І нині, варто мені спуститися у паризьке метро, як воно охоплює мене і шепоче: «Ти вдома». Глибоко вдихаю — і ось я знову в Парижі, уперше у свої шістнадцять, готова вийти за межі Середнього Заходу й досягнути безмежності і красу нової картини.

Мої батьки й усі їхні друзі обожнювали жити в Сент-Луїсі: неімовірно мальовничі, добре доглянуті околиці, обсажені столітніми деревами вулиці, безпечні школи й першокласні культурні події. Ми жили на околиці Крив-Коер — вважалося, що це найкраще місце для виховання дітей. Звісно, якщо ваші нащадки вписуються у ванільну реальність дівчачих скаутських загонів, уроків гри на піаніно та змагань із гімнастики. На жаль, це не про мене. Я фальшивила навіть під страхом смертної кари, а переверт могла зробити, лише коли спотикалася, заплутавшись у власних ногах, і мене витурили із загону Брауні*.

* Брауні — один із загонів в організації дівчат-скаутів, до якої належать учениці других-третьох класів.

Мій батько, адвокат із судових рішень, колись замолоду після відрахування з коледжу гастролював по світу як актор і лише після раптової смерті дідуся повернувся й вирішив узятися за розум (на щастя, у ті часи дозволялося складати іспити на підтвердження диплома). Коли я підросла, тато почав колекціонувати вина з улюблених регіонів. І бажаючи мати такий самий вишуканий вигляд, як і він, я бездумно заучувала назви класичних зразків від Бордо до Бургундії, Тоскани, П'ємонту, Ельзасу. Наслідуючи тата, споліскувала рот вином, ковтала його з приглушеним бульканням і намагалася відчутти смак ягід, землі або меду, які він виразно описував. Я уявляла ці далекі краї, майже навіч бачила себе там, ще й з ідеальною місцевою вимовою.

Моя мама прагнула познайомити нас із дивами природи та мистецькими шедеврами. Проте не відходила надто далеко від нашого затишного куточка світу. У Муні, відкритому театрі, ми, відбиваючись від комарів у задущливу літню спеку, переглядали відомі мюзикли на кшталт *My Fair Lady** і *Guys and Dolls***. Ми вирушали в похід довколишніми лісами й, мов справжні спелеологи, досліджували печери. Час від часу могли вибратися у планетарій. Там я спостерігала за найяскравішою зіркою, сподіваючись, що вона перенесе мене у новий вимір. Не можу сказати, що мені не подобалося рідне місто — звідки не поглянь, у мене було щасливе, майже казкове дитинство. Просто мені, завзятій читачці та мрійниці, хотілося побачити більше. Мамині екскурсії мало сприяли тому, щоб я осіла в Сент-Луїсі, проте її звичка сприймати речі крізь призму естетики й краси таки розбурхала мій інтерес. Вказуючи на ледве помітні нюанси образів, звуків і відчуттів, вона допомогла мені розвинути чутливість і допитливість, що спонукали побачити й дослідити більший світ, аби вирватися з першої клітки, в якій я перебувала у Сент-Луїсі. (Згодом, звісно, вона захоче, щоб після коледжу я повернулася до її улюбленого міста.)

* *My Fair Lady* — Моя чарівна леді (англ.).

** *Guys and Dolls* — Хлопці й лялечки (англ.).

Завдяки невиситимому прагненню до пізнання та розширення горизонтів я старанно вчилася й отримувала гарні оцінки, і мої вчителі вважали мене «сором'язливою доброю дівчинкою». Я була доволі нетовариська, постійно думала про щось своє, тому однокласники вважали мене зарозумілою й потайною. Я не мала суспільних амбіцій, віддаючи перевагу улюбленим книжкам, фільмам і телевізійним проектам — усьому тому, що мало свою історію. У 1974 році ніхто не думав, що інтроверсія* — це добре. Вважалося, що таку поведінку слід виправляти, наче криві зуби або короткозорість. Моя мама безупинно намагалася знайти заняття, яке витягнуло б мене з моєї мушлі, проте я уникала командних видів спорту, клубів, співочих гуртів і чирлідінгів (на відміну від молодших сестер, Сюзанни й Андреа, які охоче сприймали мамині ідеї й загалом демонстрували більші успіхи в соціальному житті та спорті). Нещасливою дитиною я не була. Просто знала, що в заняттях, які інші вважали привабливими, мені чогось бракує.

Як старша дитина я відчувала на собі тягар відповідальності, обов'язок бути кращою і водночас була переконана, що маю більше, ніж інші, право отримувати те, чого хочу. Мабуть, винні тут мої недолугі комунікативні навички і фізична незграбність або й просто дитяче суперництво, проте мені було далеко до ідеальної старшої сестри. Ми доволі часто сварилися із Сюзанною, на три роки молодшою: зазвичай мене дратувало, що вона «все за мною повторює» (навіть якщо це було не зовсім так). Здебільшого я відмовлялася від її пропозицій пограти, хіба що часом перед сном, коли вона стомлювалася, я втягувала її у свою гру, в якій ми по черзі вигадували власні фантастичні історії. Інша сестра, Андреа, була молодша за мене на вісім років. З огляду на таку значну різницю у віці я зазвичай не звертала уваги на чарівну біляву блакитнооку малявку. Я просто хотіла займатися своїми справами, і щоб ніхто не заважав і не відволікав.

* Інтроверсія — термін у психології. Інтроверт — людина, яка переважно зосереджена на собі та своїх внутрішніх переживаннях.

До п'ятнадцяти років я навчалася в місцевій державній школі, де деякі учні продавали в коридорах наркотики, іноді приходили у клас під кайфом і засинали на уроках, доки вчителі, вдаючи, що нічого не помічають, начитували з папірця матеріал. Я запитала в батьків, чи не можна мені подати заяву до школи імені Джона Берроуза — значно престижнішого і до того ж єдиного в місті приватного навчального закладу змішаного типу, що не належав жодній церковній спільноті. Батьки нетямалися від захвату, що мені спало таке на думку, хоча плата за навчання там була зависока. Утім і потрапити туди було непросто. Результати мого вступного іспиту були на межі. На щастя, мене внесли до списку очікування — місце з'явилося, і мені вдалося його зайняти.

Першого ж навчального дня я піднялася кам'яними сходами до входу в Берроуз у своїй найліпшій хіпівській спідниці, зайшла в довгий коридор, обшитий дерев'яними панелями, і побачила студентів в усьому блиску стилю преппі*. На них були яскраві сорочки Lacoste (звісно, з піднятим виложистим коміром), штани Lily Pulitzer (із принтом під черепаху або інших морських створінь) і коричневі топсайдери (розв'язані шнурки, бажано дірки на шкарпетках). Більшість місцевих учнів відвідували цю школу з дитсадкового віку, тож їхні соціальні кола були вже повністю сформовані. За кількома винятками, євреїв тут не було. Я вочевидь не вписувалася у стандарти.

Прийшовши одного ранку до школи, я знайшла на своїй шафці зроблений кимось напис: «ЗАДРИПАНА ЄВРЕЙКА». Чомусь це мене образило: члени моєї родини вважали себе «реформованими», а я ніколи не відчувала особливого емоційного зв'язку зі своєю вірою. Приналежність до євреїв була просто частиною моєї ДНК, як і карі очі. Але тоді я зрозуміла: не має значення, як ти сприймаєш себе, інші однаково дадуть тобі своє визначення.

* Преппі — стиль одягу, що з'явився у США наприкінці 1940-х. Спочатку «преппі» називали учнів навчальних закладів, які готували замужню молодь до вступу в елітні університети.

Такі прояви антисемітизму не унікальні. Хоча здебільшого вони не були породжені справжньою ненавистю або злістю, ті, хто не відповідав стандартам, усе-таки через них почувалися некомфортно. Під час щорічних різдвяних *tableau vivant** у школі Берроуза обирали кількох кращих учнів, які мали згодом брати участь у виставі про народження Христа. Відвідування було обов'язкове. Відмовитись можна було лише за однієї умови — з релігійних причин, надавши пояснювальну записку від батьків. Хоча цю подію не сприймали як релігійну, підкреслена увага до однієї-єдиної системи вірувань мені не подобалась. Чому, наприклад, ми не ставили вистави про повторне освячення храму в Єрусалимі Юдою та Маккавеями на честь свята Хануки? Або чому впродовж року не відзначали інших не менш важливих культурних та релігійних подій? Імовірно, через те, що учні школи належали здебільшого до однієї конфесії. Якщо так, це вказувало на глибшу проблему. Свято ставило мене перед складним вибором: узяти участь у тому, чого я не підтримую, чи відмовитись і ще більше віддалитися від інших учнів. Я таки прийшла... Хоч і неохоче. Я знайшла єдиний спосіб уникнути приниження, хоча й не надто переконливий, — моє «бунтарство» проявилось в тому, що я сіла разом з іще одним учнем-євреєм в останньому ряду.

Упередження набувають найрізноманітніших виглядів і форм. Я впевнена, у вас також траплялися моменти, коли вас «м'яко заохочували» (читайте: змушували) відповідати певним очікуванням, що спричиняли дискомфорт. У підлітковому віці, прагнучи досягти успіху, я розуміла: якщо не зможу влитися у колектив і налаштую інших проти себе, наслідки мене не потішать. Згодом, будуючи кар'єру і прагнучи здобути керівну посаду, я зауважила: що непомітніше упередження, то підступнішим воно може бути. Мабуть, і з вами таке траплялося: колега натякає на якісь поговори (стосовно вашої статі або певної властивої вам риси), що не загрожують вашій

* *Tableau vivant* (фр. «живі картини») — вид пантоміми; композиції, в яких люди позують, наслідуючи відомі твори мистецтва.

кар'єрі й не завдають жодної шкоди, але змушують почуватися незручно. Оскільки нічого протизаконного не відбулося, будь-який протест чи обурення з вашого боку, ймовірно, лише підтвердить, що ви захищаєтесь і робите з мухи слона. Тож, хоча нестримне бажання догодити іншим і відразу до критики слугували мені багато років і навіть допомогли піднятися кар'єрними сходинками, згодом я усвідомила, що вони були частиною моєї тіні. Саме через них я поступово забула, хто я насправді й що мене хвилює. Постійне прагнення грати за правилами, особливо коли їх подають як «норму», безумовно, накладає обмеження. З часом ви помічаєте, що потопаете у вирі суспільних уявлень, і зрештою втрачаєте себе.

* * *

Попри відчуття, що я пливу проти течії, у ті роки в мене було кілька виняткових учителів, з якими я відчувала тісний духовний зв'язок. Вони відкрили мені очі на нові світи й розпалили жагучий інтерес до всього, що виходило за межі безтурботного існування у Сент-Луїсі. Серед них хочу згадати містера Фауста (вельми доречно ім'я), викладача акторської майстерності, чиї дотепні й часом саркастичні висловлювання та пристрасна любов до театру робили його одним з найдивовижніших людей, яких я коли-небудь зустрічала. Завдяки містеру Фаусту я полюбила акторську майстерність — єдине, що мене справді захоплювало впродовж усіх трьох років навчання у школі Берроуза. Важко дихаючи, містер Фауст зі сценарієм у руці насилу видирався сходами на сцену. Величним помахом руки наказував моєму партнерові відійти вбік. Витерши піт із чола, велів мені читати чоловічі репліки, а сам озвучував мої. І тоді я розуміла, чого він хотів. Щоб я увійшла в образ іншого персонажа, почувла те, що чув він, і відчувла вплив тих слів, які щойно промовила. Містер Фауст навчав мене слухати, перш ніж говорити. Ця вправа виштовхувала мене за межі зони комфорту. Я старанно заучувала свої репліки, а тут раптом мене змушували перейти на інший бік, якщо можна так

сказати. Понад те, мені доводилося слухати, як містер Фауст промовляв мої слова, вкладаючи в них значно глибші емоції та почуття, ніж це вдавалося мені. Він не говорив, що мені робити, а просив, аби я поглянула на себе з іншого ракурсу, зрозуміла, як інший персонаж може відповісти на мої слова, і зробила свою присутність більш відчутною. Тоді я вважала, що це неможливо. Адже для цього треба було робити дві цілковито протилежні речі: повністю перевтілитися у свого сценічного персонажа і водночас спостерігати за ним збоку. Варто зазначити, що ця маленька техніка — практика самоусвідомлення, здатність «перемикається» і дивитися на світ чужими очима, попри невпевненість і дискомфорт, які при цьому відчуваєш, — згодом не раз ставала мені у пригоді в професійному житті, цілком очевидно, хоч і доволі несподівано. Спершу я застосувала її, коли йшла на співбесіду, згодом — коли мені довелося виступати перед великою аудиторією. Я вже не кажу про часи, коли, перебуваючи на посаді топ-менеджера, я ухвалювала стратегічні рішення, що впливали на повсякденне життя та кар'єру всіх співробітників компанії.

Цей театральний досвід дав мені можливість приміряти на себе різноманітні характери й усвідомити, як корисно побувати на чиемусь місці. Я була сором'язливою, але це не означає, що я не захоплювалася людьми. Навпаки, нерішучість і боязкість зробили мене надчутливою до оточення. Я помічала навіть найдрібніші рухи, намагаючись зрозуміти, хто ж ці люди і що вони відчувають. Мені не подобалося бути в центрі уваги, натомість я глибоко цікавилася іншими й уважно спостерігала за світом навколо.

Ще один проблиск надії подарували мені уроки французької мови. Щоразу, коли моя вчителька французької міс Стенлі (як на мене, просто пречудово, що вона просила звертатися до неї «міс») розповідала про визначні місця Парижа і виправляла наші помилки у відмінюванні дієслів *être* та *avoir* — не-правильних, звісно, — її очі іскрилися. Згодом я зрозуміла, що Париж такий само неправильний. Можливо, саме цим він мене і приваблював: неймовірно гарний, проте не ідеаль-

ний — елегантний і простацький водночас. Величезні широкі проспекти і примхливі звивисті вулички. Заможні чоловіки у широких вельветових штанях і твідових піджаках поспішають на роботу, оминаючи безсоромних повій з кварталу Пігаль у дірявих чорних сітчастих панчохах і з розмазаною червоною помадою, що нетвердою ногою повертаються додому. У ці парадокси Парижа я закохалася до нестями. На перших уроках французької я майже нічого не знала про місто, культуру і мову (окрім милого гортанного звука *r*), проте щось підказувало мені — гадаю, то було своєрідне передчуття, — що нам судилося зустрітись.

Мені допомогло те, що мій тато, чиеї любові й уваги я завжди прагнула, вільно спілкувався французькою. Він лише двічі був у Франції, але розмовляв майже без акценту. Мову він вивчив у школі завдяки унікальному методу: жодних підручників до другого року навчання. Діти просто слухали звуки, вбирали їх і повторювали почуте. На моє переконання, єдиний спосіб навчитися розмовляти як французи (і цінувати чудові сири та вина, завзятим шанувальником яких був мій тато) — повністю зануритись у мовне середовище, поживши у французькій сім'ї. Тож я попросила у батьків дозволу поїхати на літо до Франції.

Разом з іншими учасниками програми обміну ми приземлилися в аеропорту імені Шарля де Голля. Ми мали провести день у Парижі, а тоді розїхатися у різні куточки країни, до своїх прийомних сімей. Пройшовши вузьким коридором аеропорту і піднявшись ескалатором, я потрапила в інший світ, інше життя. Хоча тоді навіть не здогадувалась, якою важливою стане для мене ця поїздка. Я просто зробила крок у невідоме, схвильована і трішки налякана.

Іще сонних після перельоту, нас провели до автобуса, і ми вирушили у Місто вогнів. Я притиснулася носом до шибки, витягуючи шию, щоб побачити Тріумфальну арку в усій красі. Автобус із запаморочливою швидкістю увірвався в кільце машин. Ми наблизилися до підніжжя монумента... Та мені так і не вдалося сповна відчути всю його елегантність і велич, бо ми вже мчали Єлисейськими Полями в інший бік. Моє серце калатало,

на очі наворачалися сльози. У контрасті чистої й величної архітектури арки і оглушливого реву автовок було щось, що захопило мою душу і ніяк не відпускало. Промінь світла пробився крізь хмари і виблискував на золотих банях Будинку інвалідів. Я намагалася закарбувати у пам'яті все: звивисті бруковані вулиці, зойки сирен, золотавий відблиск на земляних стінах будівель, навіть різкий дим цигарки *Gauloises*, яку щойно запалив водій, змішаний із запахом винного перегару.

Наступного дня, іще втомлена від зміни часових поясів, я сіла у поїзд, який мав відвезти мене до моєї французької сім'ї. Проте замість радості відчувала занепокоєння. Кілька тижнів тому своєю найкращою французькою мовою я написала їм вітального листа (а тато відредагував його), проте відповіді не отримала. Тим часом усі інші учасники програми обміну жваво листувалися зі своїми прийомними сім'ями. Зрештою я таки отримала небагатослівну, проте милу листівку (мабуть, її загубили на пошті) з підписом: «Домінік, Тома, Люка, Артур». Невже ця родина складається лише з чоловіків? Кому належить ім'я Домінік? Я й не уявляла, що на мене чекало.

Мене відправили до Провансу, в містечко з назвою Кальвіссон. Насправді це не містечко, а радше невелике селище неподалік від *départementale* — звивистої сільської дороги, за півгодини їзди від Німа. Зійшовши з поїзда і розглядаючи натовп у пошуку тих, хто мене зустрічає, я пережила момент гострої паніки. Невже про мене забули? Зрештою я почула, як жіночий голос вигукнув моє ім'я. Спершу я навіть не зрозуміла, що це до мене, адже жінка кликала: «Мор-рінн», з розкотистим *r* і подовженим *n*. Згодом я дізналася, що така говірка, більше схожа на спів, поширена у цій частині Франції. Обернувшись на той вигук, я помітила жінку у великих круглих окулярах з товстими, як у пляшок *Coca-Cola*, скельцями. Вона, помітно нервуючись, пробиралася крізь натовп, великі кільця її каштанових кучерів підстрибували разом із плакатом, на якому було написано моє ім'я.

— *Bienvenue! Je suis Dominique* (Ласкаво просимо! Я — Домінік), — сказала вона. Значить, Домінік у цій сім'ї звали ма-

тір! Вона розкрила обійми й міцно притиснула мене до свого пишного тіла. Я, за традицією, двічі поцілувала її. Але Домінік здивувала мене, залишивши руки на моїх плечах і цілуючи мене ще раз.

— *Ici, on en fait trois* (Тут ми робимо це тричі), — сказала вона з теплою усмішкою. — *On est dans le sud. On est plus chaleureux que les Parisiens.* (Ми на півдні. Тут люди доброзичливіші за парижан.)

Вона посадила мене в седан сітроен, і ми попрямували у Кальвіссон.

Дім стояв на вузькій вулиці посеред однакових будиночків з огорожами із золотистого вапняку та яскраво-зеленими хвртками. Відчинивши двері, я побачила маленький внутрішній двір, де на столі, засланому веселою жовтою скатертиною, стояла ваза зі свіжими польовими квітами. *Les cigalles*, тобто цикади, стрекотали у літній спеці так голосно, що я насилу розбирала слова Домінік. Хоча це вже не мало значення: я дуже стомилася, а ще відчувала неймовірну полегкість від того, що господинею в моїй прийомній сім'ї виявилася жінка.

Домінік провела мене у дім. Зазирнувши до кухні, я побачила на столі довкола кошика для покупок яскраві овочі — помідори, перець, кабачки, баклажани. Запах смаженого розмарину нагадав, що час обідати. Домінік провела мене невеликими сходами до кімнати на другому поверсі.

— Клади свої сумки, — сказала вона французькою. — Зараз ми чогось перехопимо і поїдемо на пляж.

Я й не думала, що десь поруч є пляж, проте любила сонце і була готова до пригод. Насправді тієї миті я просто раділа, що зрозуміла слово *plage*.

— Мої сини Люка й Артур уже там, — сказала Домінік. (Ах, двоє хлопців! Це чудово!)

Ми з Домінік сіли за стіл у дворі. Вона, не зважаючи на мій вік, налила мені келих холодного *rosé**. Одна з особливих страв у цій частині Франції — козиний сир. Мій тато вперше

* *Rosé* — рожеве вино.

дав мені скуштувати його у Сент-Луїсі. Але сир, який я їла тепер, смакував зовсім інакше. На столі лежали три невеликих кружки. Найбільший був укритий темною зморщеною шкіркою, другий, менший і більш гладенький, — вимащений сірим пилом, а третій, найменший, на вигляд був твердий, нерівний і почорнілий. Домінік умовила мене почати з першого, найм'якшого, аби потім як слід розкуштувати інші. «Що твердіший сир, то гостріший у нього смак», — пояснила вона. Схоже, у Франції існували досить чіткі правила поїдання козиного сиру — в якому порядку споживати, як насолоджуватися кожним відтінком смаку. Починати слід з найменш пікантного, щоб попередити смакові рецептори і дати їм змогу поступово розкрити всі переваги найгострішого сиру. Мені довелося докласти зусиль, щоб відрізати шматок «найпомірнішого» сиру. Потім я спробувала намастити його, як арахісове масло, на шматок багета, але ніжний *mie* (в якій ще культурі є окреме слово на позначення хлібного м'якуша?) просто зібрався в маленькі кульки. Я спостерігала, як Домінік обережно відрізає рівенький шматочок *crottin** у формі трикутника, спритно кладе його на багет, після чого майже одночасно надкушує і робить довгий ковток вина. У такий спосіб вона скуштувала кожен сир, проте зауважила, що мені не обов'язково їсти найгостріший... поки що. Утім, навіть від «найпомірнішого» сиру в мене у роті вже все співало. Я ще не донесла свій прим'ятий шматок хліба із сиром до губів, а в носі вже залоскотало від гострого запаху попелу витриманого *crottin*, який лежав на столі. Щойно сир опинився в мене на язичку, я зрозуміла, що вже ніколи не торкнуся американського аналога. Тверда кремova текстура змушувала знову і знову проводити язиком по піднебінню, насолоджуючись кожною миттю смаку, а мої рецептори просто вибухнули. Невдовзі я дізналася, що цей ритуал — *смакувати повільно, з насолодою, вбираючи все до останньої краплі*, — уособлював французький підхід до краси.

* *Crottin* — французький сир із козиного молока зі зморщеною скоринкою, вкритою білою пліснявою.

Тепер можна було рушати на пляж. Я піднялася до своєї кімнати, вхопила купальник, шорти і футболку й поспішила до авто. У Домінік був сітроен моделі 2DS, довгий, з глянцевою блискучою поверхнею. Коли вона заводила двигун, авто ніби піднімалося над дорогою, як летюча тарілка, готова здійснитися в повітря. І ми полетіли. Спершу сільською дорогою до Національ (набагато швидшої магістралі з двома-чотирма смугами), а потім автострадою. Домінік весь час щось розповідала і закидала мене запитаннями про мою сім'ю, а я плуталась у словах, даючи короткі відповіді. До приїзду сюди я вважала, що досить непогано розмовляю французькою. Однак Домінік повсякчас повторювала вислів, якого я не могла зрозуміти, — «*mon fang*». Невже у неї болить зуб? Чому вона так часто про це згадує? І як це пов'язано з тим, скільки в мене братів і сестер? Мій французько-англійський словник виявився безсилим.

Ми їхали значно довше, ніж я очікувала. Уже почало сутеніти. Мені було цікаво, чи встигнемо ми бодай раз скупатися, коли нарешті дістанемося до пляжу. Море я вгледіла між повторними будівлями Ля-Гранд-Мотт, що височіли над узбережжям. Коли ми повернули за ріг величезного, мов піраміда, житлового будинку, я подумала: невже витончена культура, в якій існує таке розмаїття сортів козиного сиру, а на обідній столик на двох прийнято ставити свіжі польові квіти, могла створити і таке? Це не надто скидалося на світлини Французької Рив'єри зі шкільних підручників.

Ми втиснули авто між іншими машинами на переповненій стоянці й почали пробиратися крізь натовп відпочивальників. Домінік гордо вказала на наш «фургон» — білий трейлер із навісом. До мене раптом дійшло, що ми залишимося тут на всі вихідні. Так, на всі вихідні! А я спакувала тільки футболку і шорти. Ані зубної щітки, ані нічної сорочки, ні навіть додаткової пари спідньої білизни. Я недоладно спробувала пояснити все це Домінік, аж раптом вона обійняла високого стрункого й елегантного юнака.

— *Voilà Arthur, ton petit frère* (Ось Артур, твій молодший брат), — сказала вона.

Артур сором'язливо усміхнувся, нахилився до мене і граційно привітав трьома поцілунками з домішками солі та піску. Потім до нас підійшов нижчий на зріст хлопець, так само стрункий, але з густим волоссям на грудях і кількаденною щетиною.

— *Et ce bel homme s'appelle Lucas* (А цього вродливого чоловіка звати Люка), — мовила Домінік, випромінюючи гордість.

Люка швидко зібрав довге хвилясте волосся у хвіст, а тоді так само привітав мене трьома колючими поцілунками. Ці двоє хлопців були моїми новими французькими братами.

Коли ми йшли до тісного фургона, я знову спробувала пояснити Домінік, що нічого із собою не взяла, крім однієї зміни одягу. Вона нарешті зрозуміла і, сміючись, запевнила мене, що вдень випере мій одяг, доки я ходитиму в *maillot**. А до вечора на сонці все висохне. Така безтурботність зачарувала мене. Крім того, *mon fang*, ми ж на пляжі, це не має значення. Схоже, французи ставилися до таких речей значно легше, ніж ми, і в колі близьких людей задовольнялися малим.

Чоловік Домінік, Тома, був механіком. Роки тяжкої праці залишили глибокі зморшки довкола його очей — вузьких щілин, у яких ледь помітно зблискувала блакить. Густе волосся він зачісував назад, що нагадувало стиль помпадур п'ятдесятих років. Познайомившись з усіма членами сім'ї, я оглянула тісний фургон і замислилась над тим, де ми всі спатимемо. Всередині стояло тільки одне велике двоспальне ліжко — очевидно, для Домінік та її чоловіка. Проте коли настав час вкладатися, мені сказали, що хлопці з батьком ночуватимуть просто неба (точніше, під навісом), а ми з Домінік займемо ліжко.

— *Mon plaisir*** — сказав Тома, поклавши важку руку мені на плече, ніби запевняючи, що охоче поступиться своїм місцем. Усі сумніви швидко розвіялись: утома від поїздки, збудження від першої зустрічі та напруження від спроб зрозуміти протяжний південний акцент зморили мене, і я миттю

* купальник (фр.).

** З радістю (фр.).

заснула в теплому м'якому ліжку поруч із моєю новою французькою *tatam*.

Наступного ранку, зайшовши в кабінку громадської душової, я відчула величезну полегкість: це був мій особистий простір, де хоч кілька хвилин можна було не розмовляти французькою. Я підставила голову під струмені води і раптом за перегородкою побачила молодого чоловіка, який із широкою усмішкою оглядав мене. Я голосно заверещала, і він одразу зник. На жаль, мій крик стривожив людей у сусідніх кабінах. Звідусіль посипалися запитання: «*Ça va?*», «*Que se passe t'il?*», «*Tout va bien?*» («Як ти?», «Що сталося?», «Все добре?»). Тремтячи від страху й обурення, я розповіла своїм братам про те, що сталося. Проте жоден з них ніби не побачив нічого страшного в цьому випадку. Утім, відчувши мій розпач, вони запряглися захищати мене і наступного разу триматися неподалік, коли я митимусь. Французи інакше ставляться до голизни. У моїй країні оголене тіло і пов'язана з ним сексуальність були табу для шістнадцятирічної «доброї дівчинки». Не можна допускати, щоб тебе побачили роздягнутою, адже це робить тебе вразливою і наражає на небезпеку. Французи, проте, здавалося, вважали голизу природною, навіть красивою. Жінки з різними формами і розмірами засмагали топлес, а діти вовтузилися голяка. Ніхто не звертав на це жоднісінької уваги. Я захоплювалася тим, як французи сприймають свої тіла, й сподівалася, що колись і мені вистачить сміливості та впевненості бути «видимою», не боячись осуду.

Коли ми повернулись у Кальвіссон, я дізналася, що Артур, мій молодший брат, танцює в балеті. За кілька тижнів він мав їхати на навчання у Паризьку консерваторію. У задній частині будинку була невеличка бібліотека з подвійними скляними дверима. Іноді Артур влаштовував там заняття: зачиняв двері, вмикав прекрасну класичну музику й, повністю віддаючись їй, вправлявся. Я часто ховалася за дверима і спостерігала за його плавними рухами, милим та умиротвореним обличчям. Я й гадки не мала, яким має бути справжній балет. Лише раз бачила «Лускунчика» в Сент-Луїсі. Але танець

Артура ніби вводив мене у транс. Одного разу він помітив, що я спостерігаю за ним. Широко усміхнувся, підморгнув, ніби в нас з'явилася спільна таємниця, і запросив мене зайти подивитися. Я ледве стримувала сльози, спостерігаючи, як він плавно рухається по кімнаті. Після цього я щодня чекала, коли Артур повернеться додому після свого уроку, аби подивитися, як він танцює. На жаль, невдовзі він таки поїхав до Парижа. А згодом став одним із солістів балетної трупи Рудольфа Нурієва.

Літо було сповнене пригод, великих і маленьких, а я відкривала для себе все нові пейзажі та смаки Франції. Чимало лінивих спекотних днів ми просто дозволяли часу плинути: слухали, як стрекочуть *cigalles*, гуляли запилюженими стежками за містом, відвідували сусідів, а дорогою додому купували різноманітні фрукти й овочі. Сама сільська місцевість уже була для мене величезною пригородом, що дарувала чуттєву насолоду. Лаванда, яку збирали наприкінці літа, наповнювала п'яним ароматом кожнісіньку молекулу повітря. Ця суміш пахоців проникала в кожну клітину тіла. Домінік брала висушену лаванду, загортала її у шматки провансальської тканини жовто-зеленого кольору, помережаної силуетами *cigalles*, і клала її в комод, до шкарпеток та іншого одягу.

Наша поїздка на ферму, де виготовляли козиний сир, була не такою запашною. Я дізналася, що у французів існує не лише священний ритуал смакування козиного сиру. Не менш важливо ще й купити його у правильної людини. Мої названі французькі батьки пишалися знайомством із фермером, що, як вважалося, виготовляє найкращий сир у місті з майже чотиритисячним населенням. Утім зазначу, що стару халупу, в якій він жив, важко було назвати фермою. Сам виробник сиру на вигляд був типовим французьким селянином: величезні руки з потемнілою і пошерхлою від років роботи в полі шкірою, зморшкувате обвітрене обличчя з крихітними червоними прожилками на щоках і носі від звички вживати зранку *ballon de rouge* (келих червоного вина). Я дотепер бачу ту дерев'яну хатину, стіс кошиків, кіз на пасовищі й відчуваю

запах сиру, який придбала моя сім'я, щоб поповнити свої запаси. Той «чудовий» сир був твердий, як скеля, а слово «різкий» насправді й близько не описує його смаку. Уявіть, що ви поклали на язик трохи васабі. На очі навертаються сльози, ви мимоволі морщите носа, десь у потилиці поколює... Скуштувавши шматочок, я аж здригнулась і подумала, що, можливо, насолоджуватися цим смаком здатні лише французи.

Мені було вкрай важливо підходити до межі досвіду, який завдає дискомфорту, і відпускати всі свої попередні уявлення та переконання, щоб мати змогу пізнати щось нове. Я не знаю жодного іншого способу наповнити своє існування сенсом. Хочу, щоб пізнання життя було схоже на вивчення нової мови. Вивчити французьку я змогла б за підручниками, запам'ятовуючи слова і незграбно зв'язуючи їх у речення... Проте щоб вивчити її по-справжньому, мені довелося витягнути себе з рідного середовища і прийняти іншу мову. Для цього треба було поглянути на світ під іншим кутом зору, роздивитися його з протилежного боку. Наприклад, побачивши парасольку, не говорити подумки: «Парасолька», — а тоді перекладати французькою — *parapluie*, а спробувати одразу згадати, як французи називають цю річ. Не треба заучувати слова чи граматичні конструкції, натомість украй важливо прислухатися до зв'язків між словами. Тобто забути мову й правила, які я колись вчила, і поринути в зовсім інший контекст, де потрібен новий, інакший спосіб слухати і висловлювати свої думки.

Того літа я почала розуміти французів, спостерігаючи за їхніми простими повсякденними ритуалами, зокрема за *l'heure de l'apéro* — мало не священним моментом дня. Хоч би скільки було клопотів і проблем, французи завжди знайдуть час для *l'heure de l'apéro*. Це обов'язкова перерва, нагода розслабитися, поміркувати, поспілкуватися і пограти в *pétanque**. На півдні Франції вас пригостять пастисом — алкогольним напоєм зі смаком лакриці чи анісу, який треба змішувати

* *Pétanque* — прованська гра. Стоячи всередині кола, гравець повинен докинути металеву кулю якомога ближче до дерев'яної.

зі звичайною водою. Щовечора у моїй названій сім'ї подавали на стіл різні види пастису. Ніхто у Провансі не готує для вас напоїв і не запитує, чого ви хочете. Само собою зрозуміло, що питимете ви пастис. Деякі сім'ї навіть виготовляють цю настоянку самі. На столі завжди є карафка з водою, пляшка з етикеткою Pernod і високі склянки. Можливо, ще шматочок льоду, проте не більше, адже французи загалом не використовують лід. Ернест Гемінгвей чудово описав, що відбувається з пастисом, коли до нього додають воду. Прозора рідина, що ллється із пляшки, вступає в реакцію з водою і стає каламутною. Спостерігаючи за цими трансформаціями і вибираючи аромат анісової настоянки, я вже відчувала, як паморочиться у голові...

L'heure de l'apéro — своєрідний ритуал звеличення краси, час перед вечерею, щоб відкласти все і просто побути тут і зараз. Моя названа сім'я в цю пору зазвичай милувалася красою довколишнього світу. Французи, мабуть, не усвідомлюють важливості цієї звички, бо вона вже стала частиною їхньої сутності. А для мене вона була чимось зовсім новим: пробудила всі мої відчуття і спонукала усвідомити, що я живу.

Навіть коли я просто гуляла селищем, у мені прокидалися нові відчуття. Тут, на півдні Франції, не було ні школи, ні роботи, ні друзів, і спекотні літні дні минали без будь-якого плану. Іноді ми просто прогулювалися вулицями, вітаючись із сусідами, що замітали сходи перед пофарбованими в зелене дверима своїх осель. А відтак піднімалися запилюженою дорогою вгору, до найвищої місцини в селищі. Постійно хотілося пити: повітря було сухим, з-під наших ніг здіймалася курява. Більшість перехожих, яких ми зустрічали, просто кивали головами й усміхалися, не знаючи, про що розмовляти з *l'Américaine*, як мене представляв Люка. Одного разу ми піднялися на високий пагорб за селищем. Моя прийомна сім'я хотіла показати, який звідти відкривається краєвид. У мене перехопило подих — не від швидкої ходьби вгору, а від того, що я побачила. Насправді дивитися не було на що: ні доглянутих садів, ні приголомшливих будівель, ні історичних пам'яток. Тільки

безмежні поля дикорослих квітів. Червоні, жовті, блакитні, вони яскравими плямами вирізнялися на тлі жовтавої трави. Коли я поглянула згори на селище, вбираючи цю неймовірну красу, поглинаючи її, час просто зупинився.

Я сумувала за батьками, проте була надто захоплена новими враженнями, щоб відчувати тугу за колишнім життям. Час від часу телефонувала додому. Старі французькі апарати похмурого армійського зеленого кольору з масивними слухавками були важчими за американські аналоги, до яких я звикла (як і більшість підлітків, удома я часто висіла на телефоні). А от диск із цифрами був акуратним та елегантним і уособлював красу й простоту, притаманні усьому тут. Для французів має значення все. Буквально все. На відміну від італійців, які сприймають декоративне мистецтво як сукупність технічних засобів. У французів сенс народжується ізсередини. Він іде від землі. Італійці збирають телефон. У Франції телефон збирає себе сам.

Моє літо на півдні Франції закінчувалося. Я плакала, і Домінік разом зі мною. Доньок у неї не було, отож поки я жила з ними, вона могла дарувати мені свою ніжність і теплоту. Я відчувала, як їй бракує жіночого товариства. Так не хотілося їхати звідти... Франція стала для мене домівкою. Я знала, що все змінилося. І це був лише початок.

Повернувшись додому, в Сент-Луїс, я не знаходила собі місця. Я навіть зауважила, що назву нашого містечка, Крив Коер, із французької буквально можна перекласти словами «розбите серце». Ці слова якнайкраще описували мої почуття після повернення. У романі «Місіс Деллоуей»^{*} Вірджинія Вульф розповідає, як існує всередині свого життя і водночас поза його межами. Саме так почувалась і я, повернувшись «додому». Мені дуже хотілося назад, до Франції, я прагнула знову почути ту мову і знову заговорити нею. Тож одразу почала розробляти план повернення.

^{*} Видання українською мовою: Вульф В. Місіс Деллоуей. — К.: Кому-бук, 2016. — 208 с.

Щось у мені кардинально змінилося. Я відчувала життя по-вніше, ніж доти, у Сент-Луїсі. Глибоке занурення в інші час і місце, мову й культуру невпинно вабило мене. Хоча цей поклик я могла лише відчувати і на той час заледве була здатна висловити. Той досвід наповнив моє існування сенсом. Невже річ у Франції? Чи в умінні її жителів сповільнювати темп життя й цінувати красу? У дивовижних парадоксах, що збагачують сприйняття світу? А може, це через мою щойно здобуту свободу поза межами консервативного Середнього Заходу? Певний час я вважала, що просто люблю все французьке. Пізніше, підіймаючись кар'єрними сходами, усвідомила, що причина значно глибша: там пробудилися всі мої почуття, і я прагнула бути там, де могла якнайповніше їх реалізувати. Зрештою, Франція дала мені змогу досягнути красу парадоксу — ту, яку я вперше пізнала, навчаючись у коледжі, яку підтвердила моя робота в The Gap і Chanel і яка надихнула мене на лідерську ініціативу, коли добігав кінця термін мого перебування на посаді генерального директора Chanel.

До речі, про кінець. Приблизно через двадцять років по тому, під час чергової літньої відпустки в Любероні, що неподалік від Кальвіссона, я зрештою зрозуміла, що означає *mon fang* — той дивний вислів, який я так часто чула від Домінік та інших мешканців селища під час своєї першої поїздки до Франції. М'ясник у маленькій крамниці, розкладаючи філе та вирізку, розповідав клієнтові про свого безвідповідального сина-п'яницю. Зітхаючи, він промовляв: «*Mon fang*».

Тієї миті я нарешті зрозуміла: насправді це «*m'enfang*», тобто «*mais enfin!*». Французи часто вимовляють слова разом, а в Провансі паризький звук *n* наприкінці слова «*enfin*» замінюють на південний *ang*. Цей вислів дослівно можна перекласти як «та, зрештою...». Хоча, на мою думку, його суть глибша. Він відображає поблажливе ставлення до життя, м'яку поступливість перед його прекрасною недосконалістю. І для мене цей вислів став відповіддю на будь-які заяви, що претендують на остаточність або «істинність». Він про те, що, «зрештою» — попри все, що відбувається у нашому житті,